

מצות השופר בשל איל כפרף

רב דניאל שטיין

א. גמ' ר"ה (כו.) - כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן וכו' ורבנן כל השופרות אקרו שופר ואקרו קרן, דפרה קרן אקרי שופר לא אקרי, דכתיב בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו וכו', עולא אמר היינו טעמא דרבנן כדרב חסדא, דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפי שאין קטיגור נעשה סניגור, והא איכא בגדי זהב מבחוץ, מבפנים קא אמרינן, שופר נמי מבחוץ הוא, כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי וכו', אביי אמר היינו טעמייהו דרבנן שופר אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות, והא דפרה, כיון דקאי גילדי גילדי מיתחזי כשנים ושלשה שופרות. [תוס' (שם) ד"ה חוץ משל פרה - הא דלא קתני נמי חוץ משל ראם דשל ראם נמי איקרי קרן דכתי' (דברים לג) וקרני ראם קרניו וכתיב (תהלים כב) ומקרני רמים עניתני ושמא אינם חלולים ואינם ראויים לשופר]. [מי' הרישב"א (שם) - והקשה הרמב"ן אמאי דחיק עולא ומחסר מתניתין ומוסיף חדא ועוד קאמר, ותירץ דמשמע ליה טעם חלוש שיאסרו חכמים מפני שנקרא קרן ולא נקרא שופר כיון שהוא חלול וכל השופרות נקראו קרן לפיכך עשו לו סניפין מאידך טעמי].

ב. גמ' שבת (כח:) - ואלא הא דתני רב יוסף לא הוכשרו במלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד, למאי הלכתא, לתפילין, תפילין, בהדיא כתיב בהו למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך, אלא לעורן, והאמר אביי שין של תפילין הלכה למשה מסיני, אלא לכורכן בשערן ולתופרן בגידן, הא נמי הלכה למשה מסיני הוא, דתניא תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני, נכרכות בשערן ונתפרות בגידן, אלא לרצועות, והא אמר רבי יצחק רצועות שחורות הלכה למשה מסיני נהי דגמירי שחורות טהורות מי גמירי.

ג. ר"ן לר"ה (שם) - מיהו אף על גב דמסקינן חוץ משל פרה אפשר דדוקא בטהורים אבל בטמאים לא דהא אמרינן בפרק במה מדליקין (שבת כח:) לא הוכשרו למלאכת שמים אלא של בהמה טהורה בלבד, ושופר מלאכת שמים הוא דאמרינן לעיל (ר"ה כו.) כיון דלזכרון קא אתי כלפנים דמי וכו'.

ד. גמ' ר"ה (טז.) - אמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

ה. רמב"ם (פ"א שופר ה"א) - מצות עשה של תורה לשמוע תרועת השופר בראש השנה שנאמר יום תרועה יהיה לכם, ושופר שתוקעין בו בין בראש השנה בין ביובל הוא קרן הכבשים הכפוף וכל השופרות פסולין חוץ מקרן הכבש. [דשגת הראב"ד] וכל השופרות פסולים חוץ מקרן הכבש. א"א הפריז על מדותיו אלא מצוה בכפופין ואם תקע בשל יעל יצא.

ו. גמ' ר"ה (כז:) - אמר רבי לוי מצוה של ראש השנה ושל יום הכפורים בכפופין ושל כל השנה בפשוטין, והתנן שופר של ראש השנה של יעל פשוט, הוא דאמר כי האי תנא, דתניא רבי יהודה אומר בראש השנה היו תוקעין בשל זכרים כפופין וביובלות בשל יעלים וכו', במאי קמיפלגי, מר סבר בראש השנה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי, וביום הכפורים כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי, ומר סבר בראש השנה כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי, ובתעניות כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי. [רש"י (שם) ד"ה כמה דכייף - כמה דכייף איניש בתפילתו פניו כבושין לארץ טפי עדיף וכו' הלכך בראש השנה דלתפילה ולהזכיר עקידת יצחק בא, בעינן כפופין]. [מי' הרמב"ן (שם) - פשוט הוא שלא חלקו על משנה ראשונה שאמרה כל השופרות כשרין, אלא בלכתחלה נחלקו ר"י ורבנן, וזהו שאמר ר' לוי מצוה של ר"ה ושל יוה"כ בכפופין אבל דיעבד יצא בפשוטין, והוצרכתי לכתוב זה מפני שראיתי אחד מן המחברים שטעה בדבר וכו' והיה דאמרינן לעיל (טז.) מפני מה תוקעין בשופר של איל, מילתא אחריתי היא לומר שמצוה מן המובחה בשל איל ממש ולא בשאר כפופין, והא לא מיתניא במתני' כלל].

ז. גמ' ר"ה (לד:) - תנו רבנן וכו' תקיעות וברכות של ראש השנה ושל יום הכפורים מעכבות, מאי טעמא, אמר רבה, אמר הקדוש ברוך הוא אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבא לפני זכרונכם לטובה, ובמה בשופר. מי שבירך ואחר כך נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע. טעמא דלא הוה ליה שופר מעיקרא, הא הוה ליה שופר מעיקרא, כי שמע להו אסדר ברכות שמע להו וכו'. ומצוה בתוקעין יותר מן המברכין. כיצד שתי עיירות, באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין, ואין הולכין למקום שמברכין, פשיטא הא דאורייתא הא דרבנן, לא צריכא, דאף על גב דהא ודאי והא ספק. [תוס' (שם) ד"ה שיעור - דאע"ג דמשמע מתוך פי' הקונטרס דאם בירך ולא תקע או תקע ולא בירך פירוש בירך מלכיות זכרונות ושופרות אי אפשר לומר כן דהתניא לקמן (שם) שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין כשהוא הולך הולך למקום שתוקעין ואין הולך למקום שמברכין ותנן מי שבירך ואח"כ נודמנה לו שופר משמע שבלא שופר יכול לברך אלא תקיעות וברכות מעכבות זו את זו היינו שהתקיעות מעכבות זו את זו והברכות מעכבות זו את זו כשמברך מלכיות זכרונות ושופרות יברך שלשתן או לא יברך כלל וכן תקיעות שברים תרועות אם בקי בשלשתן יתקע ואם לאו לא יתקע].

ח. רמב"ם והראב"ד (פ"ג שופר הי"ג) - התקיעות אינן מעכבות את הברכות והברכות אינן מעכבות את התקיעות וכו'. [השגת הראב"ד] - א"א אבל של ר"ה מעכבות זו את זו.

ט. רא"ש לר"ה (פ"ד סי' י"ד) - וכן כתב רי"ן גיאות ז"ל שנהגו בשתי ישיבות ובכולהו בבל שמתפללין הצבור רק שבע ברכות וש"צ יורד ואומר תשע.

י. רמב"ן (ויקרא כ"ג, כ"ד) - "זכרון תרועה" - פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות לזכור לכם עקדת יצחק שקרב תחתיו איל, לשון רש"י וכו', אבל כל זה אסמכתא מדבריהם, ומפורש אמרו הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין, פשיטא הא דאורייתא והא דרבנן, לא צריכה דאע"ג דהא ודאי והא ספק.

יא. שו"ע (סי' תקפ"ו סע' א') - שופר של ראש השנה מצותו בשל איל וכפוף, ובדיעבד כל השופרות כשרים, בין פשוטים בין כפופים, ומצוה בכפופים יותר מבפשוטים ושל פרה פסול בכל גוונא וכן קרני רוב החיות שהם עצם אחד ואין להם מבפנים זכרות, פסולים. (וכן שופר מבהמה טמאה פסול). [משנה ברורה (ס"ק ה')] - ומצוה בכפופים וכו'. ר"ל דלאו דוקא באיל אלא אפילו בשאר בהמות וחיות ג"כ כפוף עדיף מפשוט. והנה המחבר סתם ולא ביאר איל פשוט וכפוף משאר מינים איזה מהן עדיף אכן מסקנת רוב הפוסקים דמעלת כפוף עדיף לפיכך אם נזדמן לו של יעל כפוף ושל כבש פשוט יתקע בשל יעלים וכפוף דתקון רבנן לתקוע בכפוף לסימן שיכפפו לכם למקום בתפלה משא"כ שופר של איל אינו תיקון רבנן לתקוע דוקא בשל איל אלא מנהג שנהגו כל ישראל מעולם לזכר עקידה ואיכא בזה מצוה מן המובחר].

יב. גמ' ר"ה (כז:): - הפכו ותקע בו לא יצא, אמר רב פפא לא תימא דהפכיה ככתונא, אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב, מאי טעמא כדרב מתנה, דאמר רב מתנה והעברת דרך העברתו בעינן.

יג. שו"ע (סי' תקפ"ו סע' י"ב) - הפכו ותקע בו, לא יצא בין הפכו כדרך שהופכים החלוק שהחזיר פנימי לחיצון, בין שהניחו כמו שהיה אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב (והוא הדין אם תקע במקום הרחב פסול). [משנ"ב (ס"ק ט')] - הטעם דכתיב והעברת שופר תרועה דרך העברה בעינן דהיינו כדרך שהאיל מעבירו בראשו מחיים. דבעינן שיהא כדרך גדילתו שהצד הקצר מול פה האדם].

יד. ח"י הריטב"א ר"ה (כז:): - ואע"ג דאיכא ארון וכפורת לפנים מצופים זהב ואיכא כף ומחתה של זהב שכה"ג מכניס לפני לפנים, אגן לא חיישינן אלא שלא יתנאה חוטא במה שחטא בו וכף ומחתה אינם להתנאות אבל בגדי זהב הם להתנאות, ושופר נמי בא להתנאות ולהרצות אל אדוניו.

טו. ירושלמי ר"ה (פ"ד ה"ח) - בכל הקרבנות כתיב והקרבתם וכאן כתיב ועשיתם אמר להן הקב"ה מכיון שנכנסתם לדין לפני בראש השנה ויצאתם בשלום מעלה אני עליכם כאילו נבראתם ברייה חדשה.

